

# Zeeuwse duinen

## knelpunten en kansen

TON VAN STRIEN

"De ontwikkeling van vegetatie is vrijwel onmogelijk" .... "Het bos maakt een platgelopen indruk" .... "Het toezicht is volstrekt onvoldoende". Zomaar wat zinsneden uit de nota "Zeeuwse duinen: knelpunten en kansen", die op 29 juni van dit jaar namens drie Zeeuwse organisaties voor natuurbescherming is aangeboden aan de loco-burgemeester van het Walcherse Domburg. "Dat het niet goed gaat met de duinen in Zeeland is een onweerlegbaar feit."

De Zeeuwse "knelpuntennota" is in zijn geheel zeker niet zulke sombere lectuur als uit de bovenstaande citaten zou kunnen blijken. "Knelpunten en kansen", luidt de titel niet voor niets: behalve voor alles wat er verkeerd is gegaan en nog dreigt te gaan, is er veel aandacht voor de mogelijkheden die er zijn en voor wat er al bereikt is. Meer dan vroeger wordt er bij het beheer van de duinen als zeeering rekening gehouden met de natuurwaarden; op verschillende plaatsen wordt serieus gedacht - en gewerkt - aan het beperken van de grondwaterwinning. Maar het effect van al zulke maatregelen wordt bedreigd door de ontwikkeling van de recreatie.

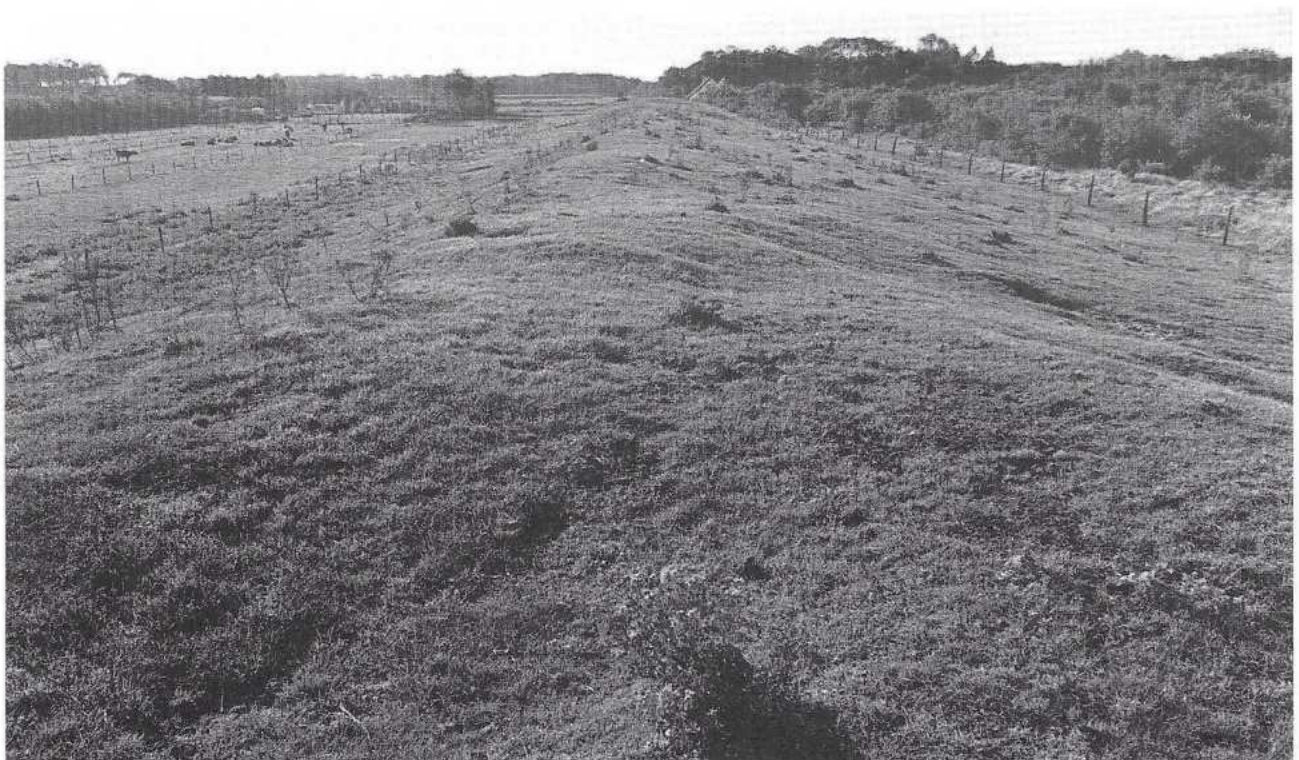
De Zeeuwse kust, nog niet zo lang geleden geïsoleerd en moeilijk bereikbaar, is tegenwoordig vanuit een enorm achterland makkelijk op één dag te "doen" - en dat gebeurt dan ook. Massaal. De laatste jaren loopt de situatie van tijd tot tijd zelfs volkomen uit de hand. Uit een krantebericht na een

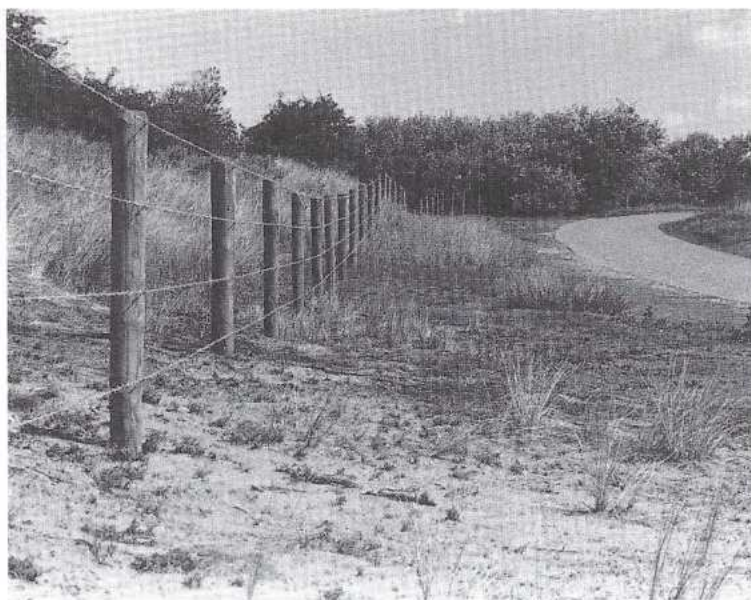
van de vele mooie vakantie-weekends het afgelopen seizoen: "Op grote schaal werd illegaal geparkeerd en gekampeerd, mensen banjerden door natuurgebieden, deden hun behoefte in de berm... Het was niet leuk meer." Voor flora en fauna, kunnen we er rustig aan toevoegen, was het nog heel wat erger.

Maar ook zonder zulke excessen is de grens op veel plaatsen eigenlijk al overschreden. Op de weinige plaatsen waar nog sprake is van aangroei van de kust, komt van duinvorming op het strand weinig meer terecht: de primaire duintjes, die hier en daar nog in het winterhalfjaar aangroeien, worden elke zomer opnieuw door de tienduizenden badgasten onder de voet gelopen. Andere, niet of beperkt toegankelijke duingebieden worden, met of zonder vergunning, betreden om te wandelen, te crossen, te sporten of te zonnebaden. Op veel plaatsen is een dicht net van illegale paden ontstaan. De binnenduintrand, van oorsprong een rijk geschakeerd gebied met min of meer geleidelijke overgangen naar het cultuurland, is voor een deel al opgeslokt door campings, bungalowparken en andere recreatievoorzieningen. De restanten van de eeuwenoude halfnatuurlijke graslanden (vroongronden), die vaak een bijzonder waardevolle vegetatie hebben, zijn versnipperd; sommige zijn in gebruik als parkeerplaats.

Zeeland is, in het hoogseizoen tenminste, vol, al wil de VVV ons graag anders doen geloven. Dat besef begint trouwens ook al tot de gemeenten

Beweide graslanden op de "vroongronden" ten zuiden van Oranjeston (foto: Wim Mullié).





*Bij gebrek aan toezicht is het gebruik van prikkeldraad langs fiets- en wandelpaden bijna onvermijdelijk (foto: M. Janssen).*

door te dringen. Zo verklaarde de locoburgemeester van Domburg bij de aanbidding van de nota dat zijn gemeente het verder niet meer zou zoeken in capaciteitsvergroting, maar alleen in kwaliteitsverbetering en seizoensverlenging. Verdere aanslagen op het duin kunnen zo in ieder geval beperkt blijven. Maar elders liggen nog projecten te wachten (bungalowpark "Deltapark" bij de Banjaard op Noord-Beveland); en bij een andere plaats op Walcheren, Valkenisse, "slibt de binnenduintrand (nog steeds) dicht met recreatieve voorzieningen; deze variëren van speelwerktuigen tot fritestenten die uitgroeien tot volledige restaurants". Het toch al zo smalle duingebied komt hoe langer hoe meer in de knel; scheidingszones worden in de praktijk nauwelijks gerespecteerd.

De nota inventariseert alle knelpunten van plaats tot plaats en doet tegelijk concrete aanbevelingen om tot verbetering te komen. Soms is met een betrekkelijk kleine ingreep al heel wat bereikt, zoals het autoluw maken van een stuk weg. Maar vaak zijn drastische en soms impopulaire maatregelen nodig. Het gaat dan om zaken als het geheel afsluiten van een weg voor autoverkeer, het verplaatsen van een camping uit het duingebied, het sluiten van een golfterrein. Ingrijpend is bijvoorbeeld het voorstel om een aantal stukken strand met primaire duinvorming geheel of gedeeltelijk af te rasteren: dat zou onder meer moeten gaan gelden voor het Verklikkersstrand op Schouwen en de Kamperlandse duintjes op Noord-Beveland. Dat betekent wel dat juist de aantrekkelijkste gedeelten van het strand worden afgesloten; het is immers, zoals de nota zelf ook zegt, "heerlijk privé zonnebaden achter een natuurlijk windscherm". Zonder veel toezicht (en uitleg van het waarom van de maatregel) zal het moeilijk zijn de recreanten daar weg te houden.

Toezicht is overigens wel de allerzwakste schakel in het beheer van de Zeeuwse duinen. Het is opvallend hoe vaak we in de nota lezen dat dat tekort schiet. Hoewel de recreatie explosief is toegenomen, zijn er niet meer maar minder bewakers dan vroeger: op Walcheren bijvoorbeeld is het aantal jaarcaarhouders voor Oranjezon de laatste jaren verdubbeld (om maar te zwijgen van de mensen die het gebied illegaal binnendringen) terwijl de bewaking is teruggebracht tot één man.

## Waterwinning

Net als bijna alle duingebieden van enige omvang in Nederland zijn ook die in Zeeland geëxploiteerd voor de winning van drinkwater. De gevolgen mogen bekend worden verondersteld: "In het verleden, maar ook nu nog, werd te veel water aan de duinen onttrokken met als gevolg verdroging van natte en vochtige duinvalleien. Plaatselijk trad zelfs verzilting op. Ook (...) de inlaat van ongezuiverd infiltratiewater heeft een negatieve invloed op de natuurwaarden. Het duingebied wordt op directe wijze aangetast door de aanleg van infrastructuur ten behoeve van de waterwinning (...): pompstations, puttenreeksen, leidingtracés en ontsluitings- en beheerswegen." De verdroging van de duinen is versterkt door het verlagen van het waterpeil in de aangrenzende polders; ook de aanplant van naaldbos, dat zeer veel water verdampt, heeft een negatieve invloed.

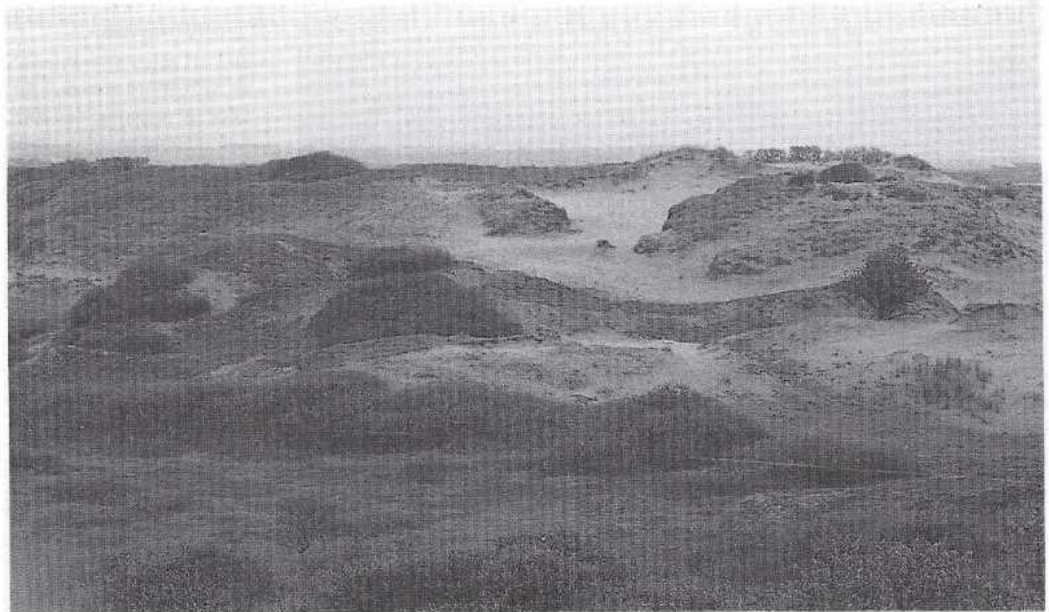
De laatste jaren hebben zich enkele gunstige ontwikkelingen voorgedaan. Op Schouwen is een aantal putten buiten gebruik gesteld en wordt de winning van grondwater in het zuidelijk deel van de duinen geconcentreerd. Onderzoek heeft aangetoond dat er ook in Oranjezon op Walcheren enige natuurwinst is te behalen door concentratie van de waterwinning, namelijk in het westelijk deel van het gebied. In het oostelijk deel zou dan een aantal duinvalleien weer vochtig kunnen worden. Toch is het de vraag of dat zo'n goede maatregel zou zijn: winst op de ene plaats zou dan namelijk ten koste gaan van verlies op de andere. Beter zou het zijn, aldus de nota, om de waterwinning in Oranjezon helemaal te beëindigen, ook al omdat er toch nooit belangrijke hoeveelheden water te halen zullen zijn en de kwaliteit ervan matig is.

In de duinen voor Biggekerke is de waterwinning een aantal jaren geleden stopgezet. Het terrein is daarop snel nat geworden. Omdat die vernatting echter ongunstig is voor een vlak achter de duinen aangeplant bos, laat de beheerder (Staatsbosbeheer, die hier zijn naam wel erg letterlijk neemt) het regenwater via drainagebuizen weer naar de polder aflopen. Zo komt er van herstel van de oorspronkelijke vegetatie niets terecht. Het is, zoals de nota zegt, "onbegrijpelijk dat met een kunstgreep als drainage, omwille van een jong aangeplant bos zonder natuurwaarde, belangrijke natuurontwikkelingen in het duingebied worden tegengehouden. De afvoer van schoon zoet grondwater is ook in strijd met alle intenties van rijk en provincie. Indien de huidige bosaanplant onder nattere condities te gronde gaat, ligt omvorming naar een ander, natter bostype, meer voor de hand."

## Zeewering

Op de meeste plaatsen in Zeeland is sprake van kustafslag. Van nature wordt die afslag na verloop van tijd vaak wel weer door aangroei gecompenseerd, maar het is duidelijk dat daar niet overal op gewacht kan worden: kunstmatige versterkingen zijn noodzakelijk. De manier waarop dat tot voor kort gebeurde, was niet altijd even gelukkig. In Oranjezon op Walcheren bijvoorbeeld werd een aantal hoge duinen achter de zeereep afgegraven, waarna het zand gebruikt werd voor de aanleg van een strak uitgevoerde dijk, die, zo lezen we, "in schril contrast staat met het landschap". Over de meeste maatregelen die de laatste jaren in dit kader zijn genomen is de nota overigens niet zo

Zonder helmplant keert de natuurlijke dynamiek met stuivende duinen weer terug (foto: J. Beijersbergen).



negatief. Hier en daar zijn de ingrepen drastisch geweest - lage duinen vervangen door zanddijken -, maar zijn er wel mogelijkheden geschapen voor het ontstaan van nieuwe natuurgebiedjes. Een belangrijke verbetering is dat er voor duinversterking alleen nog zand uit zee wordt gebruikt; ook wordt tegenwoordig niet op alle plaatsen meer automatisch helm ingeplant na de zandsuppletie. In meer landinwaarts gelegen stukken duin is geëxperimenteerd met de aanplant van zandzegge, een soort die daar veel meer op zijn plaats is. Ook het aanbrengen van de oude toplaag over het nieuwe zand heen biedt mogelijkheden voor een snel herstel van de oorspronkelijke vegetatie: zaden, wortelstokken enzovoort zijn dan immers direct beschikbaar. Bij het versterken van de duinenrij voor Domburg is dat gebeurd, en op de dag van de aanbidding van de nota was iets van het resultaat te zien: de zee-reep was fraai begroeid met onder meer uitbundig bloeiende zeeraket en kaasjeskruid. Geen zeldzaamheden, maar het ziet er toch heel wat aantrekkelijker uit dan rijtjes helm in kaal zand.

## Natuurontwikkeling

Met evenveel goede wil - natuurlijk niet alleen daarmee - is er ook op grotere schaal veel te bereiken. De nota geeft daarvoor in het laatste hoofdstuk een aantal voorstellen, waarvan vooral het

voorstel om tot een "inbraak" in de Meeuwenduinen op Schouwen te komen tot de verbeelding spreekt. De duinen zijn daar meer dan vier kilometer breed en er is alle ruimte om, zonder gevaar voor zeevering, waterwinning of achterland, een deel van de steile klifkust af te graven. Dat zal dan leiden tot een regelmatige overstrooming van de achterliggende duinvallei: de bedoeling is één keer per jaar. Bij een goede begeleiding van de recreatie heeft zo'n gebied de potentie om uit te groeien tot een belangrijk natuurgebied, vergelijkbaar met de Slufter op Texel.

Hier en daar is met actieve "natuurbouw" al een begin gemaakt. Een bekend voorbeeld is de aanpak van het voormalige werkeiland Neeltje Jans voor de Oosterscheldedam; wat meer naar het zuiden, op Noord-Beveland, heeft Rijkswaterstaat in het voorjaar van 1988 een ongeveer drie hectaren groot zanddepot omgevormd tot een vochtige duinvallei met een duinmeertje.

Wat uiteindelijk de waarde van zulke gebieden en gebiedjes wordt, hangt - de nota komt er telkens weer op terug - sterk af van de hoeveelheid rust die ze krijgen: "Voorwaarde is wel dat de recreatiedruk niet te groot wordt." Het is die zorg, die ook bij de meest veelbelovende ontwikkeling aan de Zeeuwse kust om de hoek komt kijken: de vorming van de zogenaamde Voordelta. Het is nu een dynamisch kustgebied met geulen, zandbanken en primaire duinvorming. Dat het tot "een tweede Waddenzee" zal kunnen uitgroeien, zoals in het begin wel eens is gedacht, staat nog lang niet vast. Maar dat er, als de recreatie tenminste enigszins kan worden ingetoomd, grote mogelijkheden voor de natuur zijn, is wel zeker. De aanbevelingen die de nota doet om daarvoor ruimte te laten, lijken zeker niet te veel gevraagd.

**Zeeuwse duinen, knelpunten en kansen.** Een uitgave van: Werkgroep Midden-Zeeland van de Stichting Duinbehoud; Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland; Natuurbeschermingsvereniging 't Duumpje, West Zeeuws Vlaanderen. 28 blz., met afb. en kaart. Een kopie van de nota is te bestellen door overmaking van f6,50 op giro 3505200 van de Stichting Duinbehoud te Leiden o.v.v. "Knelpuntennota Zeeland".

In het uiterste zuidwesten van Zeeland ligt het unieke natuurgebied 't Zwin met duinen en een wadachtig geulenstelsel (foto: A. Salman).

